

Rodiče v roli pedagogů. Předběžné výsledky dotazníkového šetření Vzdělávání doma

Výzkumná zpráva, Praha, Brno, 14. dubna 2020

Pandemie COVID-19 postavila rodiče do role pedagogů, kteří musejí doma vzdělávat své děti. Kolik času nyní rodiny v Česku tráví výukou? Zvládají ji? Přejde rodičům školní práce užitečná nebo nikoli? S jakými problémy se rodiče potýkají a co by šlo vylepšit? Základní odpovědi na tyto otázky přineslo výzkumné šetření Vzdělávání doma.

Za první dubnový týden se podařilo získat data od takřka 10 tisíc rodičů dětí z 1. – 9. tříd (včetně nižších ročníků víceletých gymnázií). Každý rodič odpovídal za jedno jím zvolené dítě v rodině. Celkově se příliš nelišily odpovědi rodičů se středním nebo nižším vzděláním od odpovědí rodičů s vysokoškolským vzděláním, jejich odpovědi tedy uvádíme v hlavním shrnutí výsledků souhrnně – samostatně je lze nalézt v příloze.

Je třeba mít na paměti, že dotazník byl šířen po internetu a účast v šetření byla dobrovolná, takže se jej zúčastnili primárně rodiče, kteří mají zájem o vzdělávání svých dětí a mají připojení k internetu. Šetření tedy nezahrnuje důležitou skupinu rodin, které z jakýchkoli důvodů nejsou schopny svým dětem při domácím vzdělávání asistovat.

Shrnutí výsledků

Z výzkumu vyplývá, že většina rodičů z našeho souboru si myslí, že jejich rodina vzdělávání doma v zásadě zvládá, i když by v průměru potřebovali trochu více času. Většinou vidí rodiče práci, kterou škola nyní zadává, jako užitečnou. Narážejí však na celou řadu problémů a zároveň uvádějí řadu nápadů, jak vzdělávání v domácnostech vylepšit. Přitom ale mají velmi různá očekávání a možnosti. Celkově lze říci, že situace není tak kritická, jak by se mohlo z některých mediálních vyjádření zdát, ale zároveň je tu značný prostor pro zlepšení.

Základní přehled o vzdělávání doma

Konkrétně 91 % rodičů se domnívá, že rodina vzdělávání doma v zásadě zvládá (viz Obr. 1 v příloze). Užitečnost současné školní práce převážná většina rodičů hodnotí kladně (75 %; podrobněji viz Obr. 2). Ve srovnání s užitečností domácích úkolů zadávaných dříve spatřuje současnou školní práci užitečnější 21 % rodičů, zhruba stejný podíl rodičů naopak spatřuje užitečnější dřívější domácí úkoly. 59 % rodičů hodnotí užitečnost stejně.

Děti tráví učením různý čas (Obr. 3), nejčastěji mezi 2 a 4 hodinami denně (72 %), starší o trochu více. Přitom většina rodičů s nimi stráví více než polovinu tohoto času (66 %). To je ve shodě s nedávným šetřením agentury PAQ Research¹.

Celkově si rodiče myslí, že jejich děti by potřebovaly času trochu víc, aby školní práci zvládly, avšak v průměru pouze o necelou půl hodinu. Souvisí to s tím, že 43 % rodičů se sice domnívá, že objem školní práce je nyní velký, ale 45 % ho hodnotí jako tak akorát (podrobněji viz Obr. 4). Zajímavé je, že u dětí z druhého stupně si 32 % rodičů myslí, že děti by nyní k zvládnutí školní práce potřebovali 6 a více hodin denně, zatímco 26 % 3 hodiny nebo méně (podrobněji Obr. 5). Z výpovědí rodičů jasně vyplývá, že vzdělávání probíhá na školách velmi různě a že požadavky jednotlivých škol se značně liší.

Tři časté problémy, se kterými se rodiče potýkají

Některé problémy se ve výpovědích rodičů opakují. Předběžně pozorujeme tři základní okruhy: 1) nedostatek času, 2) omezené zdroje, které mají v domácnosti k vyučování k dispozici a 3) nedostatek vědomostí a dovedností, kterými disponují učitelé.

Ad 1) Řada rodičů chodí do zaměstnání nebo musí odvést z domova stejné množství práce jako obvykle, k tomu musí nakupovat a vařit. V rodině je často více dětí, je tedy třeba se učit s několika školáky nebo se postarat o mladší dítě, aby nerušilo starší dítě při práci. Kvůli povaze onemocnění COVID-19 však rodičům nemůže vypomoci širší rodina nebo přátelé.

Ad 2) V rodině často není dostatek počítačových zařízení, a tak nastávají situace, že na jednom rodinném počítači musí rodič vykonávat home-office a zároveň by na něm měla probíhat výuka jednoho i více dětí. Některé rodiny nemají tiskárny, skenery, nemají potřebné programy a často si stěžují na nestabilní internetové připojení. Situaci komplikuje skutečnost, že v některých školách používají různí učitelé různé platformy, a rodiče se tedy musí učit pracovat v různých prostředích. Ani dispozice bytů mnohdy není taková, aby poskytla dítěti prostor pro dostatečné soustředění.

Ad 3) Někteří rodiče také reflektují, že nejsou plnohodnotnými učiteli. Poukazují na to, že nemají vědomosti a dovednosti, kterými disponují učitelé, ani jejich autoritu. Nevědí například, jak dítě motivovat či jak mu látku vysvětlit. V řadě případů si také uvědomují, že učivo neovládají a že je pro ně obtížné a časově náročné je z internetu

¹ <https://www.paqresearch.cz/post/zivot-behem-pandemie-ekonomicke-dopady-a-distancni-vzdelavani>

a ostatních dostupných zdrojů nastudovat tak, aby ho byli schopni dítěti kvalitně předat.

Co by rodičům pomohlo

Doporučení rodičů budou ještě podrobně analyzována. Předběžně lze však poukázat na následující tipy.

1. Pravidelná, ale relativně krátká, online výuka a zároveň omezení množství další školní práce, k níž je potřeba počítač. Někteří rodiče zmiňují, že by si přáli, aby byli učitelé v domácí výuce více „přítomni“. Nejvíce touží po interaktivní, nebo alespoň frontální výuce s učitelkou či učitelem, případně po výukových videích, přejí si, aby i při tomto způsobu výuky byli učitelé schopni učivo více vysvětlit (a ideálně dávat dětem zpětnou vazbu). Může za tím být představa, že mimo online sezení by se minimalizovala přímá práce dítěte s počítačem, neboť by děti netrávily čas opisováním zadání z počítače, vyhledáváním informací na internetu či vypracováváním složitých prezentací. Online výuka s učitelem by tak mohla paradoxně vyhovovat i některým rodinám, které nedisponují počítačem pro každého člena, protože by zabrala méně času, než když děti řeší pomocí počítače úkoly samy.

2. Omezit šíři a rozsah učiva. V domácí výuce by se zaměřili pouze na hlavní předměty: matematiku, češtinu a angličtinu, eliminovali by výchovy a vedlejší předměty, jako je dějepis a přírodopis. Rodiče často navrhují omezit novou látku a věnovat větší péči procvičování, protože jim podpora dětí při vysvětlování látky zabere mnohem více času a energie, než jenom kontrola správnosti úkolů. U výuky cizího jazyka se ale objevuje i problém v tom, že někteří rodiče kvůli neznalosti jazyka dětem nemohou vůbec pomoci.

3. Někteří rodiče mají konkrétní návrhy na zlepšení konkrétních výukových projektů (např. programu Učí Telka České Televize). Protože není příliš jasné, nakolik lze tato a podobná doporučení zobecnit, bylo by vhodné se v nějakém dalším šetření více zaměřit na konkrétní návrhy na vylepšení hlavních výukových programů v ČR.

I když by většina rodičů uvítala větší vedení školy, existují i rodiče, kteří by naopak uvítali větší volnost, aby mohli vzdělávání svých dětí uchopit po svém. Šetření jasně ukazuje, že se škola nemůže zavděčit všem, protože požadavky rodičů se liší. A to i s ohledem na specifické potřeby jejich dětí.

O výzkumném šetření Vzdělávání doma

Na šetření se podílí Cyril Brom, David Greger, Tereza Hannemann a Jana Straková z Univerzity Karlovy, Roman Švaříček z Masarykovy univerzity a Jiří Lukavský z Akademie věd České republiky. Dosah výzkumného šetření mezi široké spektrum rodičů zajistila především Česká televize.

Kontakt

vzdelavani@ksvi.mff.cuni.cz

Cyril Brom, Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy, 724 064 566

Roman Švaříček, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 723 959 550

Renata Týmová, vedoucí útvaru výzkumu a analýz, Česká Televize, 777 229 441

Přílohy

Způsob dotazování a popis vzorku

Dotazník mohli rodiče vyplnit online od 1. dubna 11 hodin do 9. dubna 13 hodin. Dotazník byl šířen primárně prostřednictvím webu České Televize, od 2. dubna přes Facebook a od 5. dubna přes elektronická média v ČR. Informace o domácím vzdělávání dítěte v povinném vzdělávání poskytlo 9 810 respondentů, z nichž 84 % byly matky, 13 % otcové, 2 % prarodiče a ostatní příbuzní nebo rodinní přátelé. Složení vzorku z hlediska velikosti sídla rámcově odpovídá rodičovské populaci dětí školního věku (dospělí ve věku 30–49 let)². Vzdělanostní struktura respondentů je vzhledem ke struktuře rodin s dětmi v povinném vzdělávání posunuta směrem k vyšším hodnotám. V rodinách respondentů je v 7,5 % případů nejvyšší dosažené vzdělání rodičů nematuritní, v 31,3 % maturitní a v 61,3 % vysokoškolské, zatímco odhadovaný podíl těchto skupin v populaci rodičů dětí v povinném vzdělávání je 20 % s nematuritním vzděláním, 40 % s maturitou a 40 % vysokoškoláků³.

Z hlediska dotazování uvádíme, že pokud měli rodiče více školou povinných dětí, měli odpovědět za jedno: to, o jehož vzdělávání doma toho věděli nejvíce, případně to, kde se chtěli ke zkušenostem nejvíce vyjádřit. Rodiče měli uvést nejvyšší dosažené vzdělání v rodině (své nebo partnera/ky či manžela/ky). Rodiče jsme žádali, aby zohlednili jenom výuku školní látky, bez kroužků a dalších dobrovolných aktivit.

Co se počtu hodin strávených výukou týče, rodiče měli odhadnout průměrný počet hodin za jeden pracovní den, a pokud by se jejich dítě učilo i o víkendu, měli tyto hodiny rozpočítat do pracovních dní. Shrnutí v odstavcích „Tři největší problémy rodičů“ a „Tři hlavní doporučení ze strany rodičů“ vzniklo na základě předběžné analýzy opakujících se výpovědí rodičů v otevřených otázkách „Co by vám při vzdělávání doma nejvíce pomohlo?“ a „Co vám nejvíce komplikuje vzdělávání dítěte doma?“. Tato analýza bude dále zpřesňována. Přesné znění otázek je nadále dostupné zde: <https://bit.ly/3bMjgdL>.

Procentuální informace uvedené v textu hlavní zprávy, pokud se týkají celého vzorku, jsou spočítány včetně rodičů, kteří neuvedli vzdělání a/nebo ročník svého dítěte.

² Údaje ze sčítání lidu pro tuto věkovou skupinu udávají 38,4% obyvatel v osadách s méně než 5 000 obyvatel, 17,9% v osadách mezi 5 000 a 20 000 obyvatel, 20,9% v osadách mezi 20 000 a 100 000 obyvateli a 22,9% v osadách se 100 a více obyvateli. Odpovídající čísla pro soubor respondentů jsou 33,9 %, 20,1 %, 16,6% a 29,4%.

³ Odhad byl proveden na základě údajů o nejvyšším dosaženém vzdělání rodičů patnáctiletých žáků zapojených do výzkumu PISA 2018.

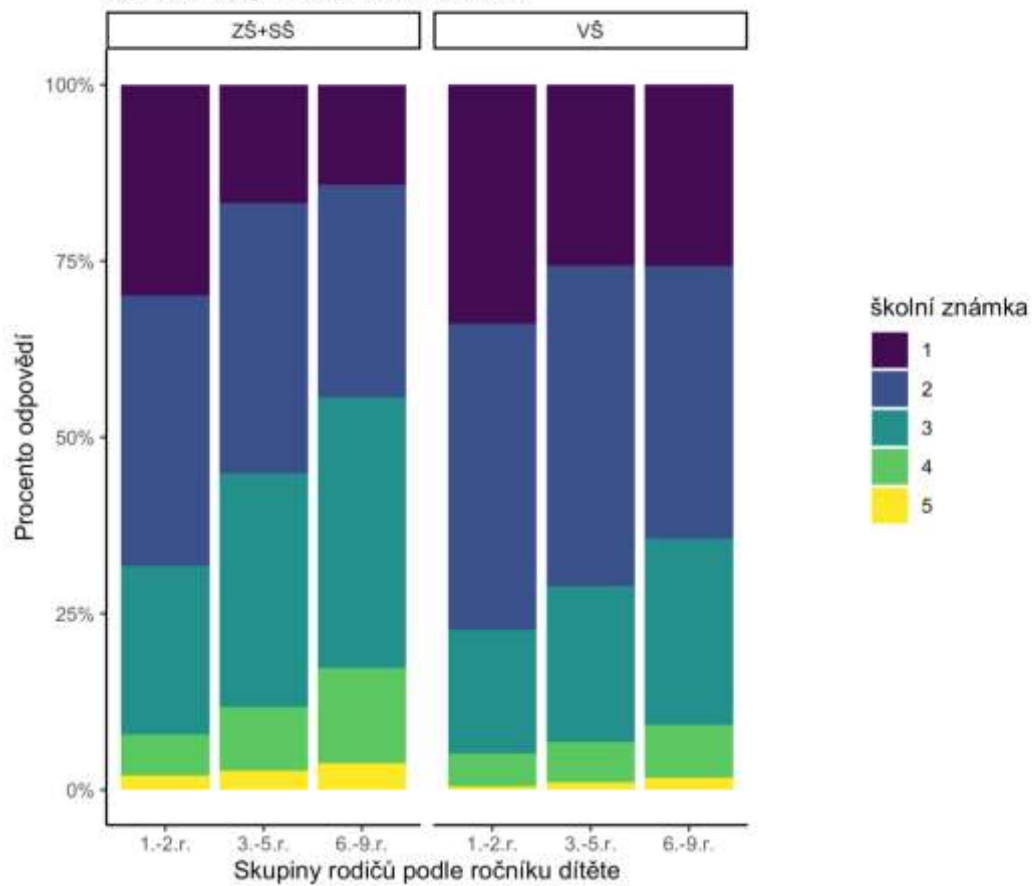
Tabulky

Tab. 1. Počty rodičů, kteří vyplnili jak ročník dítěte, tak své vzdělání.

Ročník dítěte	Vzdělání rodičů	n	
1.-2.r.	ZŠ+SŠ	931	10 %
1.-2.r.	VŠ	1917	20 %
3.-5.r.	ZŠ+SŠ	1459	15 %
3.-5.r.	VŠ	2257	24 %
6.-9.r.	ZŠ+SŠ	1316	14 %
6.-9.r.	VŠ	1670	17 %
<i>Celkem</i>		<i>9550</i>	

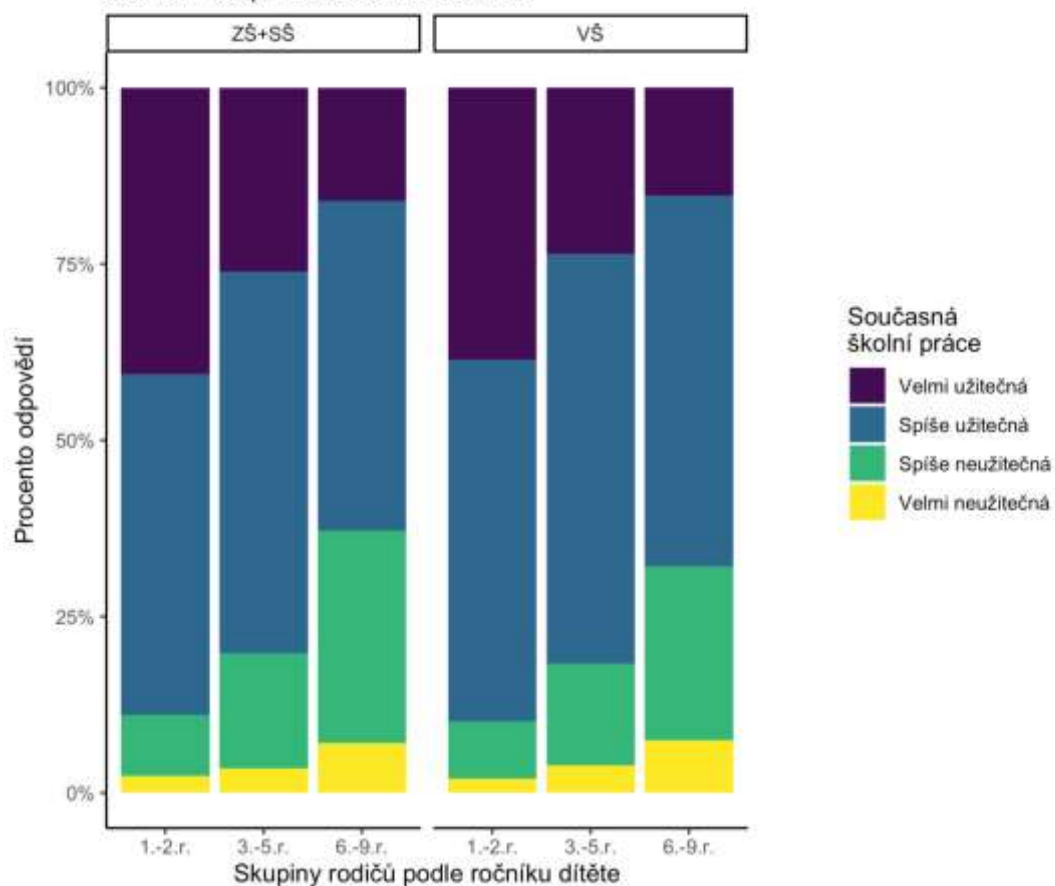
Grafy

Rodiče školní známkou ohodnotili, jak zvládají vzdělávání doma
Srovnání skupin rodičů s VŠ a bez VŠ

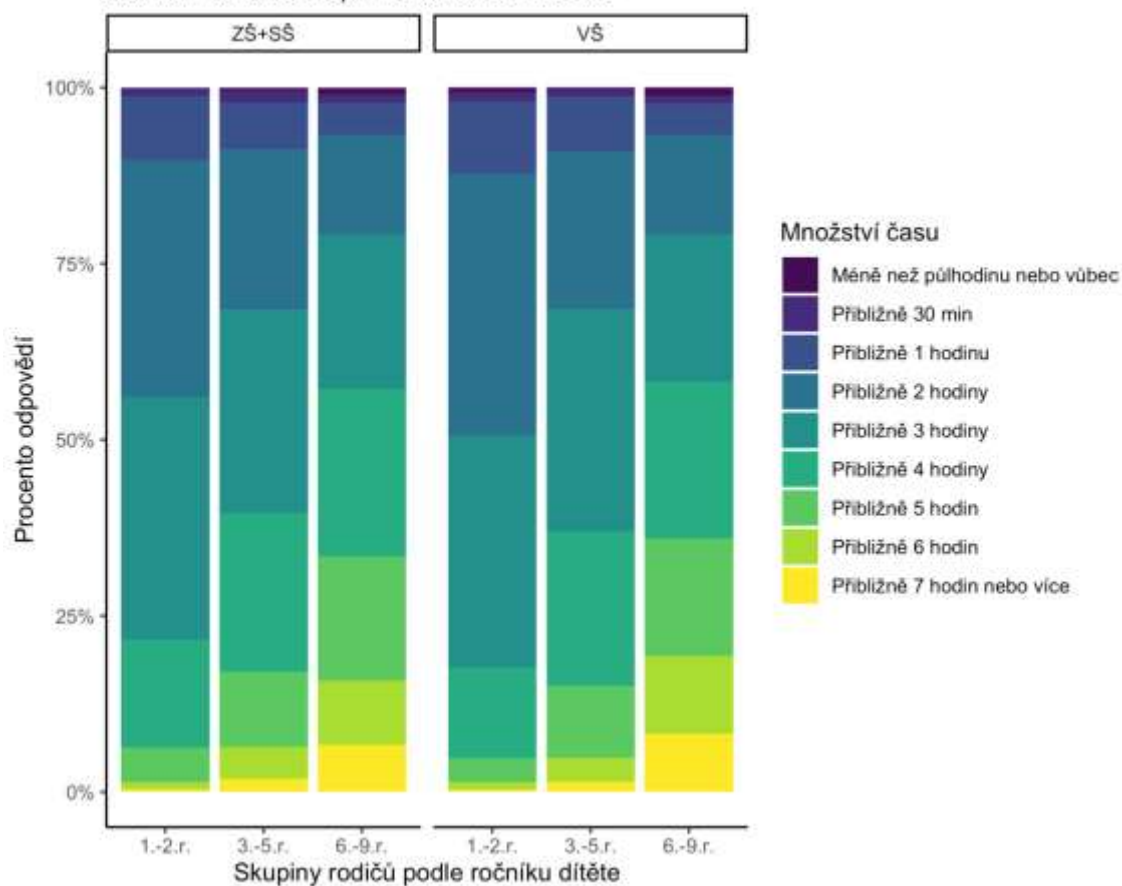
Obr. 1. Rodiče odpovídali na otázku „Myslím si, že vzdělávání doma s dítětem zvládáme: ...“ na škále 1 (skvěle zvládáme) – 5 (vůbec nezvládáme). N = 9534.

Rodiče posuzovali užitečnost současné školní práce
Srovnání skupin rodičů s VŠ a bez VŠ

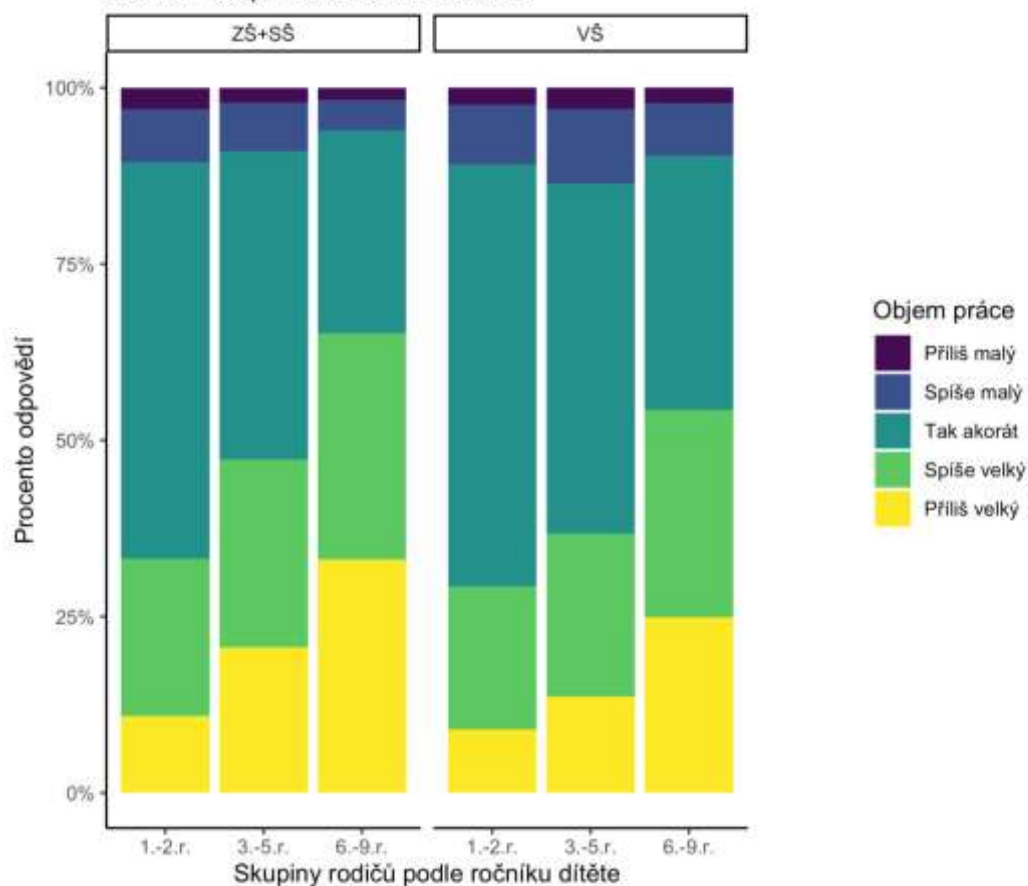
Obr. 2. Rodiče odpovídali na otázku „Školní práce, které se nyní mé dítě věnuje (plnění úkolů, online setkávání s učitelem...), mi celkově připadá: velmi užitečná – spíše užitečná – spíše neužitečná – velmi neužitečná – nedokážu posoudit.“ N = 9106 (bez odpovědí „nedokážu posoudit“ a bez chybějících odpovědí).

Rodiče posuzovali, kolik času dítě tráví vzděláváním doma
Srovnání odhadu skupin rodičů s VŠ a bez VŠ

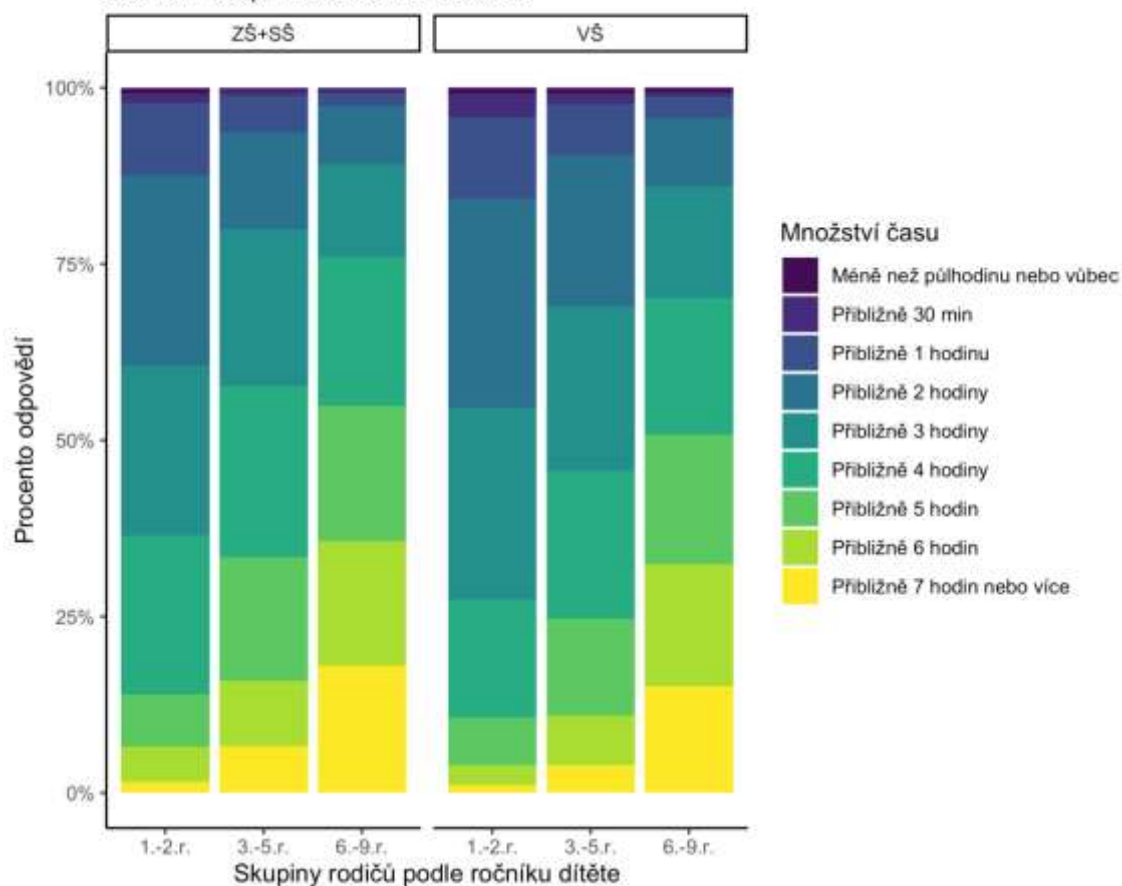
Obr. 3. Rodiče odpovídali na otázku „Kolik času se nyní učí mé dítě v pracovním dni školní látku?“ N = 9437.

Rodiče hodnotili objem současné školní práce
Srovnání skupin rodičů s VŠ a bez VŠ

Obr. 4. Rodiče odpovídali na otázku „Objem školní práce (úkoly, online setkávání, komunikace s učiteli...) mi nyní přijde: příliš malý – spíše malý – tak akorát – spíše velký – příliš velký – nedokážu posoudit.“ N = 9395 (bez odpovědí „nedokážu posoudit“ a bez chybějících odpovědí).

Rodiče odhadovali, kolik času by dítě k učení potřebovalo
Srovnání skupin rodičů s VŠ a bez VŠ

Obr. 5. Rodiče odpovídali na otázku „Kolik času denně by dítě potřebovalo, aby splnilo všechna zadání ze školy (online výuka, úkoly, komunikace s učiteli apod.)?“ N = 9100.